

О. І. Шкуратов,

*д. е. н., професор, заступник Міністра з питань європейської інтеграції,
Міністерство освіти і науки України*

ORCID ID: 0000-0002-8656-723X

В. А. Чудовська,

*к. е. н., старший дослідник, завідувач кафедри економіки, менеджменту та управління
територіями, Інститут інноваційної освіти Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ORCID ID: 0000-0003-2055-5700

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.6.4

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІЙ

O. Shkuratov,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Deputy Minister for European Integration,
Ministry of Education and Science of Ukraine*

V. Chudovska,

*PhD in Economics, Senior Research Fellow, Head of the Department of Economics, Management and Territorial
Management, Institute of Innovative Education of Kyiv National University of Construction and Architecture*

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MAINTENANCE OF THE ENVIRONMENTAL SAFETY OF THE TERRITORIES

У контексті обґрунтування концептуальних засад організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій, запропоновано розв'язання проблеми такого забезпечення шляхом зосередження на трьох основних аспектах: проведенні причинно-наслідкового аналізу сучасного стану екосистеми; визначенні цільового стану; формуванні механізму забезпечення цільового стану. Виявлено прямий вплив проблем організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки на проблеми розвитку територіальних громад, які можливо вирішити винятково завдяки структурним змінам самої системи — перебудові її вихідних елементів, їх призначення та режиму функціонування, що відповідає орієнтирам вирішення екологічних питань.

Спираючись на методологію системного підходу як напрям наукового пізнання і практики, в основі якого лежить дослідження об'єкта як системи, запропоновано системно-діалектичну модель організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій, яка розкриває екологічне протиріччя у вигляді різниці між фактичним станом системи і її цільовим екологічно безпечним станом. Як модель система організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій налічує низку елементів (суб'єкти, об'єкт, цілі, завдання, принципи, функції, організаційна структура) та підсистем (інформаційно-аналітична, забезпечувальна, функціонально-інструментальна, результативно-цільова), що тісно взаємодіють і логічно взаємодоповнюються. Така модель водночас має характеризуватися абстрактністю, динамічністю та структурною функціональністю, що забезпечить досягнення цілей екологічної безпеки і виконання завдань, поставлених перед нею. Застосування цієї моделі дасть змогу у подальшому більш системно формувати управлінські заходи щодо збалансованого забезпечення цього процесу.

З огляду на необхідність своєчасного виявлення екологічних ризиків, загроз та небезпек щодо екосистеми та формування єдиного дієвого організаційно-економічного механізму їх нейтралізації, обґрунтовано доцільність визначення порогових показників оцінювання стану екосистеми, недотримання значень яких призводить до негативних, руйнівних тенденцій в екологічній безпеці та перешкоджає сталому розвитку держави загалом.

In the context of substantiating the conceptual foundations of the organizational and economic provision of the ecological safety of territories, a solution to the problem of such provision is proposed by focusing on three main aspects: conducting a cause-and-effect analysis of the current state of the ecosystem; determination of the target state; formation of a mechanism for ensuring the target state. The direct influence of the problems of organizational and economic provision of environmental security on the problems of the development of territorial communities, which can be solved solely through structural changes in the system itself — the restructuring of its initial elements, their purpose and mode of operation, which corresponds to the guidelines for solving environmental issues, has been revealed.

Based on the methodology of the system approach as a direction of scientific knowledge and practice, which is based on the study of an object as a system, a system-dialectical model of organizational and economic support for the ecological safety of territories is proposed, revealing an ecological contradiction in the form of a difference between the actual state of the system and its target environmentally safe state. As a model, the system of organizational and economic support for the ecological safety of territories includes a number of elements (subjects, object, goals, tasks, principles, functions, organizational structure) and subsystems (information-analytical, providing, functional-instrumental, performance-targeted), which are closely interact and are logically complementary. Such a model should be characterized by abstractness, dynamism and structural functionality, which will ensure the achievement of the goals of environmental safety and the fulfillment of the tasks assigned to it. The application of this model will allow in the future to more systematically form management measures for the balanced provision of this process.

Given the need for timely identification of environmental risks, threats and dangers to the ecosystem and the formation of a single effective organizational and economic mechanism for their neutralization, the expediency of determining the threshold indicators for assessing the state of the ecosystem, the failure to comply with the values of which leads to negative, destructive trends in environmental safety and hinders the sustainable development of the state as a whole, is justified.

Ключові слова: екологічна безпека, організаційно-економічне забезпечення, індикатори, критерії, система, модель.

Key words: environmental safety, organizational and economic support, indicators, criteria, system, model.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасна стратегія розвитку вітчизняної економіки базується на принципах збалансованості та забезпечення інтересів суспільства. З огляду на це, трансформація регіональної структури економіки України у зв'язку з реформою децентралізації визначила необхідність орієнтації територіальних громад на вирішення завдань сталого розвитку, що є неможливим без забезпечення екологічної безпеки. З огляду на це, необхідним стає подальше вдосконалення концептуальних засад формування ефективної системи організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Попри достатню наукову опрацьованість питань екологічної безпеки, проблема розроблення методології її забезпечення залишається актуальною, оскільки в кожному конкретному випадку потребує нестандартного підходу, вибору комплексу інструментів діагностики та управління з урахуванням специфіки й рівня організації об'єкта досліджень. Зокрема, важливим аспектом залишається саме реалізація функцій організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки. Сутність організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки в аспекті сталого розвитку розглядає в своїй праці І.О. Ілляшенко [1]. Вчений зазначає, що головною метою такого механізму є співставлення екологічних та економічних інтересів суспільства. Є.В. Хлобистовим [2] вивчено вимоги щодо запровадження та подальшого функціонування організаційно-економічного механізму з боку чинного законодавства, забезпечення задоволення екологічних інтересів на національному та регіональному рівнях, визначення та попередження загроз

екологічного характеру, порядку дій в непередбачуваних обставинах та загальної структури державного управління. До того ж, зазначений механізм розглядається як в широкому сенсі (комплекс економічних та організаційно-адміністративних заходів, що гарантують екологічну безпеку населення, збалансоване природокористування та охорону довкілля), так і у вузькому (лише економічні заходи).

На думку М.С. Самойлік [3], однією з найістотніших особливостей стратегічного управління екологічною безпекою в рамках ринкової економіки є високий рівень невизначеності щодо загроз та ризиків. Стратегічне прогнозування екологічної безпеки, особливо довгострокове, ґрунтується на ретельному аналізі, прогнозі і ймовірнісній оцінці всього комплексу внутрішніх та зовнішніх умов, моделюванні розвитку подій для подальшого прийняття рішень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Нині акценти зосереджуються на дослідженні процесів управління і забезпечення безпеки суспільства, формування нової парадигми розвитку економіки на засадах системного аналізу закономірностей функціонування і розвитку об'єктів, а також їх інституціонального середовища. Тому головною метою нашого дослідження є розв'язання проблеми організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій, яка передбачає реальне протиріччя (невідповідність) між фактичним і цільовим (нормативним) станами системи (наразі йдеться про екосистему).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Поточний і цільовий стани екосистеми визначаються набором значень актуальних параметрів ($X_1, X_2, X_3, \dots, X_n$) (рис. 1). Метою в цьому аспекті є досягнення

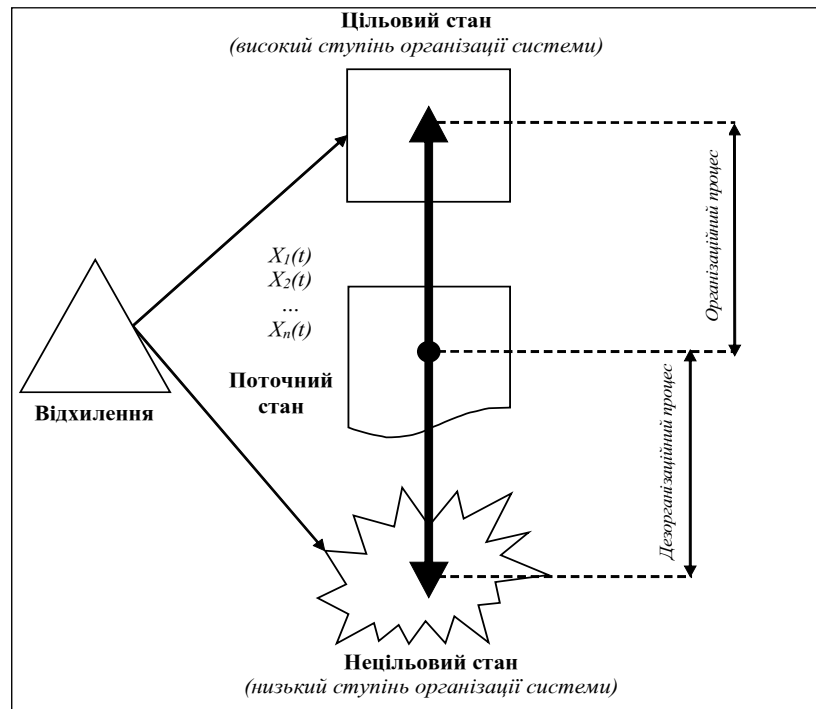

Рис. 1. Системно-діалектична модель проблеми організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій

Джерело: авторська розробка.

безпечного стану екосистеми, коли актуальні параметри, які ілюструють цей стан, приймуть значення, що відповідають певним нормам. Різниця або відхилення (Δ) характеризує ступінь невідповідності початкового і цільового станів екологічної безпеки. Слід зауважити, що саме наявність мети робить систему організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій об'єктом спрямованої дії, і ця спрямованість обумовлюється розв'язанням протиріч. Іншими словами, протиріччям, що породжують проблеми, мають відповідати цілі, завдання яких полягає у розв'язанні цих проблем.

Отже, проблема протиріччя між суб'єктами і об'єктом екологічної безпеки територій полягає у невідповідності між фактичним і цільовим станами системи. Трансформація системи з початкового незадовільного стану в цільовий стан за певний проміжок часу й означає розв'язок проблеми. Для вирішення питання організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій необхідно зосередити увагу на трьох основних аспектах: проведення причинно-наслідкового аналізу сучасного стану екосистеми; визначення цільового стану; формування механізму забезпечення цільового стану.

Цільова спрямованість поведінки системи — це стрижнева системна закономірність, що безпосередньо забезпечує організовану сукупність елементів та робить її цілісним організованим утворенням, орієнтованим на отримання певного результату. Відповідно до сучасних синергетичних уявлень, мету можна трактувати як цільовий стан-аттрактор, який генерує тенденції змін або перетворень у системі, що відповідають "бажаному" результату. Завдяки успішній реалізації організаційного процесу система має виконувати певні функції, тобто йдеться про її якісно нову властивість — здатність забезпечення безпечного розвитку екосистеми [4, с. 78]. Слід підкреслити, що процес розв'язання екологічних проблем може мати і негативний результат. Тобто якщо дії щодо подолання екологічних проблем будуть недостатніми, то негативне відхилення від поточного стану буде зростати, і почне реалізовуватися дезорганізаційний процес. Унаслідок цього процесу буде спостерігатися

нецільовий стан екосистеми, що може призвести до екологічних катастроф. Отже, існує два якісно різних стани екосистем, кількісною характеристикою яких є величина відхилення від її поточного стану.

Сама мінливість кількісних характеристик системи має деякі обмеження. Коли ці характеристики виходять за порогові (граничні) межі, відбувається перетворення системи відповідно до закону переходу кількісних змін у якісні. Категорія "гранична межа" є кордоном кількісних змін, за якої здійснюється зміна якості. Конкретизація категорії "заходи" в разі нецільового стану визначає критичне відхилення. За відсутності відповідних дій з боку суб'єктів забезпечення екологічної безпеки відхилення буде зростати і за деякий час досягає критичної порогової величини, після чого настане екологічна катастрофа [5]. Аргументовано описує цей процес одна із засновників системної динаміки Д. Медоуз [6, с. 132]: "У стійких систем підвалини більші, вони мають більше простору для маневру, причому границі для цього маневру м'які, еластичні: якщо система наближається до небезпечної межі, вони акуратно відштовхують її назад. Коли система втрачає пружність і стійкість, розміри надійних підвалів стискаються, захисні межі стають меншими і більш жорсткими, система починає балансувати на межі, і ще невідомо у який бік їй доведеться падати".

З огляду на це, можна зробити висновок, що проблема організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки є проблемою розвитку і тому кардинально відрізняється від проблеми функціонування. Для того, щоб розв'язати проблему функціонування, немає потреби істотної перебудови структури всієї системи та суті її роботи. Поряд із тим, проблеми розвитку можливо розв'язати винятково завдяки структурним змінам самої системи — перебудови її первинних елементів, їх призначення та режиму функціонування, що відповідає цілям вирішення екологічних питань.

Вважаємо за доцільне перейти від абстрактного рівня діалектичного розгляду проблеми забезпечення екологічної безпеки до більш конкретного рівня і як методологічний інструмент запропонувати системний підхід до її розв'язання. Системний підхід сприяє фор-

Таблиця 1. Окремі параметри (індикатори) екологічної безпеки території та їх порогові значення

№	Найменування індикатора	Порогові значення індикатора	Критерій оптимальності індикатора
X_1	Коефіцієнт екологічної стабільності територій, од.	0,51	Max
X_2	Еродованість земель, %	10	Min
X_3	Питома вага заповідного природного фонду, % від території	10	Max
X_4	Частка складових екологічної мережі у загальній структурі земельних угідь території, %	40	Max
X_5	Кількість утворених відходів на душу населення, т/душу населення	5	Min
...	...	...	...

Джерело: авторська розробка.

муванню відповідного формулювання суті досліджуваних проблем у конкретних науках і вибору ефективних шляхів їх розв'язання [7, с. 75]. Виокремлення цього підходу є найбільш очевидним, адже системне уявлення про екологічну безпеку як стану, що залежить від багатьох чинників, на сьогодні є найбільш логічним і структурованим інструментом її вивчення. Так, системний підхід передбачає аналіз проблеми забезпечення екологічної безпеки територій у взаємозв'язку з основними складовими цього процесу.

За визначенням основоположника системного підходу Карла Людвіга фон Берталанфі, суть цього поняття полягає в реалізації вимог загальної теорії систем, згідно з якою кожен об'єкт у процесі його дослідження повинен розглядатися як велика і складна система і одночасно як елемент більш загальної системи [8]. Специфіка системного підходу полягає в орієнтуванні дослідження на визначення механізмів, що забезпечують екологічну безпеку, а також на виявлення взаємозв'язків складного об'єкта та інтерпретацію їх як єдиного теоретичного цілого. Отже, системний підхід дає змогу провести аналіз і охарактеризувати екологічну безпеку, встановити проблеми її забезпечення, а також спрогнозувати її функціонування, з більшою ефективністю управляти поведінкою системи забезпечення екологічної безпеки.

Відповідно до класичної інженерної екології [9], вважаємо, що екосистема в поточний момент часу t може бути представлена вектором своїх параметрів $ES_t(X_1, X_2, X_3 \dots X_n)$. Оскільки міркувати про стійкість екосистеми можна тільки в часі, припустимо, що на початок звітнього періоду маємо стан екосистеми — $ES_{ib}(X_1, X_2, X_3 \dots X_n)$, а наприкінці — $ES_{if}(X_1, X_2, X_3 \dots X_n)$.

Відповідно до чинного екологічного нормування, припустимо, що вектор $ES_{norm}(X_1, X_2, X_3 \dots X_n)$ задовольняє всі природоохоронні вимоги, зокрема норми ГДК та ОДР, щодо всіх параметрів системи. Відхилення від цих норм наприкінці звітнього періоду буде таким — $ES = ES_{norm}(X_1, X_2, X_3 \dots X_n) - ES_t(X_1, X_2, X_3 \dots X_n)$. Якщо відхилень немає, а вектор стану системи на початок і наприкінці звітнього періоду однаковий — $\Delta ES = 0$, то система стабільна (стала), а отже, забезпечується екологічна безпека. Якщо відбувається негативна зміна параметрів, то система втрачає стійкість і з'являється екологічна небезпека. До того ж екологічно небезпечний стан (згідно із чинною методологією екологічного нормування) настав не внаслідок екодеструктивного впливу господарської діяльності. Якщо негативні зміни параметрів екосистеми відбулися внаслідок впливу господарської діяльності, то ґрунтуючись на теорії інтернаціоналізації зовнішніх негативних екологічних ефектів у внутрішні — тобто перенесення зовнішніх негативних витрат на їх винуватця — він має компенсувати витрати на повернення екосистеми до поточного стану.

Небезпечний екологічний вплив виробника у такому разі в реальній моделі локальної екосистеми — це і є

екодеструктивний вплив унаслідок господарської діяльності, невідвернений (некомпенсований) щодо навколишнього природного середовища збиток, який призводить до втрати параметрів екологічної безпеки.

Тому завдання системи організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки території полягає у дотриманні умови $ES_t(X_1, X_2, X_3 \dots X_n) \geq ES_{ib}(X_1, X_2, X_3 \dots X_n)$ та $\geq ES_{norm}(X_1, X_2, X_3 \dots X_n)$.

Крім проблематики, першочергового значення набуває розробка нової парадигми забезпечення екологічної безпеки. Зважаючи, що процес організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в теоретико-прикладному аспекті є складним об'єктом дослідження, що насамперед зумовлено сукупністю різних елементів, які виконують різні функції, за необхідне вважаємо застосування системно-функціонального підходу і відповідного інструментарію.

Можливість формування системно-функціонального підходу також обумовлено екологічною безпекою як комплексним поняттям, у рамках якого можуть бути виокремлені функціональні блоки, кожен з яких відображає певний напрям функціонування системи: концептуальний, аналітичний, інформаційний, інструментальний, продуктивний тощо. Внаслідок здійснення декомпозиції системи екологічної безпеки на складові ми розбиваємо загальну мету забезпечення екологічної безпеки (якою вона є за використання системного підходу) на функціональні елементи в рамках певних завдань [10, с. 51]. Загалом, система організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки — це впорядкована сукупність об'єктів та взаємозв'язків між ними, що перебувають у певній взаємозалежності та організації, — яка функціонально призначена для виявлення екологічних ризиків, загроз та небезпек щодо екосистеми та формує єдиний дієвий організаційно-економічний механізм їх нейтралізації шляхом протидії екодеструктивним проявам та включає прогнозування, виявлення, оцінювання, профілактику та мінімізацію їх негативного впливу.

Різноманіття існуючих поглядів щодо сутності екологічної безпеки територій, а також необхідність їх систематизації як основи ефективного управління у цій сфері актуалізує питання про формування основних підходів до її оцінювання. За результатами проведеного дослідження існуючих підходів до оцінювання тих чи інших об'єктів пропонуємо застосовувати функціональний підхід для об'єктивного аналізу рівня екологічної безпеки територій. В основі функціонального підходу лежить розуміння рівня екологічної безпеки як сукупності умов і чинників, що становлять загрози, ризики та небезпеку для людини та екосистем. Тому в процесі оцінювання екологічної безпеки зважати слід лише на найістотніші чинники, для яких будуть визначені характеристичні значення, що можуть бути отримані як відхилення фактичного значення від нормативного (порогового) [11].

Отже, важливим етапом організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки є визначення по-

рогових (граничних) показників оцінювання, недотримання значень яких спричиняє негативні, руйнівні тенденції в екологічній безпеці та перешкоджає сталому розвитку держави. Визначення порогових значень індикаторів залежно від властивостей параметрів проводиться за допомогою таких методів: аналогового методу (оптимальним вважаються базове (еталонне) значення для цього виду, під яким розуміють бажану щодо оптимізації (максимальну або мінімальну) величину); нормативного підходу (критичне або оптимальне значення визначається в нормативно-правових актах (наприклад ГДК)); експертної оцінки [12]. Наприклад, в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 33) встановлено систему екологічних нормативів, якими є гранично допустимі норми хімічних сполук в атмосфері, воді, ґрунті та показники, що характеризують оптимальний рівень ведення лісового господарства [13].

Для прикладу наведемо значення окремих порогових показників оцінювання рівня екологічної безпеки територій та критерії їх оптимальності згідно проведених нами досліджень (табл. 1).

Об'єктивне оцінювання природних процесів в умовах посиленого впливу антропогенного навантаження виступає вагомим базисом для швидкого встановлення загроз та ризиків екологічній безпеці, а такожчасного їх попередження та мінімізації або повного усунення їх впливу. Реалізація такого оцінювання можлива за наявності відповідних кількісних даних, які відображають реальний стан національної екологічної безпеки.

Будь-яка система контактує з зовнішнім середовищем за допомогою елементів входу та виходу. Під входом розуміється вплив зовнішнього середовища на систему, а під виходом — результат діяльності системи, або іншими словами, її вплив на зовнішнє середовище. На практиці, навіть в невеликій системі існує безліч входів та виходів, передбачити та прорахувати які просто неможливо. Тому для наукового дослідження всіма входами та виходами, які мають невелику вагу, можна знехтувати і лишити тільки ті, які мають найістотніший вплив на систему та навколишнє природне середовище.

Безсумнівно, система організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій має доволі складну конструкцію, дослідження якої не може бути здійснено без формування моделі. Тому, така модель має бути абстрактною, динамічною, структурно-функціональною.

Важливою складовою формування моделі системи будь-якого явища чи процесу є визначення її елементів. Взагалі, необхідність відокремлення певного елементу від усієї системи формується не з огляду на його індивідуальне матеріальне вираження, а, насамперед, з огляду на його взаємозв'язки всередині цієї системи та функції, які цей елемент виконує для реалізації її основного призначення. Важливо підкреслити, що окремим елементом системи вважається найменша частка цієї системи, дія якої підпорядковується структурним закономірностям системи (навіть якщо сам елемент ще можна розділити "фізично" на окремі складові). Структурні закономірності дають змогу зрозуміти призначення створеної системи та відділити її як одне ціле від решти навколишнього світу [15].

У великих системах існує більше двох рівнів поділу. Якщо кілька елементів всередині такої системи утворюють автономне поєднання, то таке поєднання називають підсистемою. Усі елементи підсистеми мають спільну ознаку та певною мірою можуть виконувати свої функції самостійно.

Застосування "підсистем" полегшує аналітичну роботу з великими та складними системами, оскільки їх, залежно від обраного масштабу, можна розглядати і як окремі елементи, і як цілі системи.

Система організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки налічує низку елементів та підсистем, що тісно взаємодіють і логічно взаємодоповнюють-

ся. Так, це суб'єкти забезпечення екологічної безпеки (державні органи влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання) та об'єкт (людина, екосистема), безпеку якого ці суб'єкти мають забезпечити, а також принципи і функції.

Основне місце у формуванні стійкого організаційно-економічного механізму управління займає інформаційно-аналітична підсистема забезпечення екологічної безпеки. Визначення інформаційно-аналітичного забезпечення екологічної безпеки економіки трактується як сукупність взаємовідносин, що формують інформаційне поле навколо діяльності суб'єктів господарювання, яке охоплює питання реалізації екологічної політики, поширення інформації щодо виконання екологічних завдань та дає змогу реалізовувати найперспективніші способи і методи мінімізації негативного впливу на екосистеми.

Наступною складовою є забезпечувальна підсистема, що є сукупністю формальних та неформальних норм і правил, а також організаційних елементів та ресурсів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей екологічної безпеки і виконання завдань, поставлених перед нею [14].

Одним із основних елементів системи організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки є функціонально-інструментальна підсистема, основою якої є організаційно-економічний механізм її забезпечення. Отже, організаційно-економічний механізм забезпечення екологічної безпеки налічує сукупність форм, інструментів, важелів, моделей щодо нейтралізації і ліквідації загроз та ризиків, а також запобігання екодеструктивним процесам та деградації агроекосистем.

Дієвим заходом у сфері організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки є встановлення форм управлінського впливу на всіх рівнях: міжнародному, національному, регіональному, місцевому, господарському. З-поміж усіх наведених функцій управління розглянемо детальніше функцію контролю. Власне, екологічний контроль — це форма діяльності суб'єктів впливу на екологічний стан навколишнього природного середовища, яка гарантує повноцінну та ефективну роботу механізмів забезпечення екологічної безпеки, охорону довкілля від надмірного антропогенного та шкідливого природного навантаження, раціональне природокористування [13].

Неможливо уявити раціональне функціонування механізмів екологічної безпеки без створення відповідного правового забезпечення. До такого забезпечення відносять заходи, що спрямовані на формування правил охорони екологічного правопорядку, захист прав та свобод населення в питаннях взаємодії з навколишнім природним середовищем, формування екологічної безпеки. На завершальному етапі організаційно-економічний механізм забезпечення екологічної безпеки реалізується через основні прогностичні сценарії розвитку подій, що функціонують у рамках результативно-цільової підсистеми.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, запропоновані концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки територій налічують необхідний спектр системуютьовуючих елементів, які дозволяють подолати наявні та потенційні проблемні аспекти такого забезпечення шляхом виявлення й усунення невідповідностей між реальним та нормативним станами екосистеми певного регіону, або ж, у разі виникнення дезорганізаційного процесу, можуть спричинити екологічну катастрофу через існування абсолютного протилежних станів екосистем, кількісною характеристикою яких є величина відхилення від її поточного стану. Тож, подальшим напрямом наших досліджень виступатиме інституціональне та методологічно орієнтоване інструментальне наповнення механізмів забезпечення екологічної безпе-

ки у контексті реалізації системно-функціонального підходу через призму формування нової парадигми розвитку економіки на засадах забезпечення цільового стану екосистеми відповідної територіальної громади.

Література:

- Ілляшенко І.О. Формування організаційно-економічного механізму стратегічного управління природно-техногенною та екологічною безпекою на засадах сталого розвитку: [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. 2013. № 1. Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua
- Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки: [монографія]; ред.: С.І. Дорогунцов; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. К.: Агентство "Чорнобильінтерінформ", 2004. 334 с.
- Самойлік М.С. Ресурсно-екологічна безпека регіону: [монографія]. Полтава: ПолтНТУ, 2014. 325 с.
- Шкуратов О.І. Організаційно-економічні основи екологічної безпеки в аграрному секторі України: теорія, методологія, практика: [монографія]. К.: ДКС Центр, 2016. 356 с.
- Hsu, A. et al., 2016, Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale University. p. 2—8.
- Donella H. Meadows, 2009. Thinking in Systems: A Primer. London Sterling, Va. 128 p.
- Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
- Bertalanffy L. Von. General system theory. Foundations, development, applications, New York: George Braziller, 1968. 296 p.
- Зеркалов Д.В., Ткачук К.Н., Ткачук К.К. Інженерна екологія проблеми, моніторинг, управління: монографія. К.: Основа, 2011. 582 с.
- Чмиленко Ф.О., Жук А.П. Методологія та організація наукових досліджень: [посібник до вивчення дисципліни]. Д.: РВВ ДНУ, 2014. 48 с.
- Шкуратов О.І. Методологічні основи формування системи екологічної безпеки в аграрному секторі економіки // Збалансоване природокористування. 2016. № 1. С. 153—158.
- Shkuratov O. Methodology for estimation of ecological safety in the agricultural of Ukraine // Scientific Papers: Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. 2018. Vol. 18. Issue 3. P. 379—386.
- Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища": [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
- Хринюк О.С., Корчовна М.Р. Система забезпечення економічної безпеки підприємства: основні елементи [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. 2015. № 3. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
- Шкуратов О.І. Функціонування елементів організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки в агросфері // Економічний дискурс. 2017. Вип. 3. С. 127—137.

References:

- Illiashenko, I.O. (2013), "Formation of organizational and economic mechanism of strategic management of natural and man-made and ecological safety on the basis of sustainable development", *Efektivna ekonomika*, vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 4 February 2022).
- Khlobystov, Ye.V. (2004), *Ekologichna bezpeka transformatsijnoi ekonomiky* [Ecological safety of transformational economy], *Ahentsstvo "Chornobyl'interinform"*, Kyiv, Ukraine.
- Samojlik, M.S. (2014), *Resursno-ekologichna bezpeka rehionu* [Resource and ecological security of the region], *PoltNTU*, Poltava, Ukraine.

4. Shkuratov, O.I. (2016), *Orhanizatsijno-ekonomichni osnovy ekolohichnoi bezpeky v ahrarnomu sektori Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Organizational and economic bases of ecological safety in the agrarian sector of Ukraine: theory, methodology, practice], *DKS Tsentr*, Kyiv, Ukraine.

5. Hsu, A. et al. (2016), *Environmental Performance Index*, Yale University, CT, USA.

6. Meadows, D.H. (2009), *Thinking in Systems: A Primer*, London, UK.

7. Kustovs'ka, O.V. (2005), *Metodolohiia systemnoho pidkhodu ta naukovykh doslidzhen'* [Methodology of systems approach and research], *Ekonomichna dumka*, Ternopil, Ukraine.

8. Bertalanffy, L. Von. (1968), *General system theory. Foundations, development, applications*, George Braziller, New York, USA.

9. Zerkalov, D.V., Tkachuk, K.N. and Tkachuk, K.K. (2011), *Inzhenerna ekolohiia problemy, monitorynh, upravlinnia* [Engineering ecology problems, monitoring, management], *Osnova*, Kyiv, Ukraine.

10. Chmylenko, F.O. and Zhuk, L.P. (2014), *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen'* [Methodology and organization of scientific research], *RVV DNU*, Dnepropetrovsk, Ukraine.

11. Shkuratov, O.I. (2016), "Methodological bases of formation of system of ecological safety in agrarian sector of economy", *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, vol. 1, pp. 153—158.

12. Shkuratov, O. (2018), "Methodology for estimation of ecological safety in the agricultural of Ukraine", *Scientific Papers: Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, vol. 18, no. 3, pp. 379—386.

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), *The Law of Ukraine "On environmental protection"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (Accessed 29 January 2022).

14. Khryniuk, O.S. and Korchovna, M.R. (2015), "The system of economic security of the enterprise: the main elements", *Efektivna ekonomika*, vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 10 April 2022).

15. Shkuratov, O.I. (2017), "Functioning of elements of the organizational and economic mechanism of ensuring ecological safety in the agrosphere", *Ekonomichnyj dyskurs*, vol. 3. pp. 127—137.

Стаття надійшла до редакції 28.06.2022 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73